

Föstudaginn 12. október 1990.

Nr. 357/1990. **Ákærvaldið**

gegn

Svavari Skarphéðni Kristinssyni.

Kærumál. Hæfi dómara. Mannréttindasáttmáli Evrópu.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Þór Vilhjálmsson, Bjarni K. Bjarnason og Hjörtur Torfason.

Hinn 28. september 1990 kærði ríkissaksóknari til Hæstaréttar með heimild í 1. tl. 171. gr. laga nr. 74/1974 um meðferð opinberra mála úrskurð, sem Ragnheiður Thorlacius, settur héraðsdómari, kvað upp í sakadómi Akraness 21. september 1990. Ríkissaksóknari gerir þá kröfu, „að hinum kærða úrskurði verði hrundið og héraðsdómaranum, Ragnheiði Thorlacius, verði lýst rétt og skylt að halda áfram dómsmeðferð málsins og kveða upp í því efnisdóm samkvæmt ákæruskjali frá 3.maí 1990“.

Varnaraðilanum, Svavari Skarphéðni Kristinssyni, var birtur hinn kærði úrskurður 1. október sl., og lýsti hann þá yfir því, að hann gerði ekki athugasemdir í sambandi við kærumál þetta.

Í bréfi, sem héraðsdómariinn ritaði Hæstarétti 2. október, segir, að hún óski ekki að koma að athugasemdum.

Með hinum kærða úrskurði ákvað héraðsdómariinn að víkja sæti í máli ákærvaldsins gegn Svavari Skarphéðni Kristinssyni, þar sem hún hefði fyrir útgáfu ákæru boðið honum að ljúka málinu með sátt.

Eins og segir í úrskurðinum, ráðast úrslit máls þessa af skýringu á 7. tl. 36. gr. laga nr. 85/1936 um meðferð einkamála í héraði, en þetta ákvæði gildir einnig um opinber mál samkvæmt því lagaákvæði, sem í úrskurðinum greinir. Nefnt ákvæði er þannig:

„Dómari víkur úr dómarasæti í máli, ef hann ... :

... 7. Er óvinur aðila, eða málið varðar hann eða venslamenn hans verulega fjárhagslega eða siðferðislega, eða annars er hætta á því, að hann fái ekki litið óhlutdrægt á málavöxtu.“

Afskipti héraðsdómarans af máli Svavars Skarphéðins Kristinssonar eru rakin í hinum kærða úrskurði og nefnd lagaákvæði, sem huga þarf að.

Héraðsdómarinn hlaut að taka afstöðu til þess, hvort brot væri skýlaust sannað og hvort refsing yrði sekt hið mesta, sbr. 2. tl. 1. mgr. 112. gr. laga nr. 74/1974. Hún taldi, að svara bæri báðum þessum spurningum játandi, þar sem hún bauð að ljúka málinu með sátt. Þarf þá að skera úr því, hvort hætta sé á, að héraðsdómarinn geti ekki litið óhlutdrægt á málavöxtu, vegna þess að hún tók afstöðu til þessara tveggja atriða við þær aðstæður, sem lýst var.

Er þess þá að gæta, að fyrir dómaramum lá skýrsla, sem lögreglan á Akranesi, rannsóknardeild, hafði tekið af varnaraðilanum, Svavari Skarphéðni, þar sem hann kannast við að hafa slegið mann, eins og kært hafði verið. Þegar Svavar Skarphéðinn kom fyrir dóm, var hann ekki spurður, það séð verði, hvort hann játaði brot það, sem ákæran fjallar um, en honum var kunngert sakarefnið. Hafnaði hann sátt og kvaðst óska eftir að halda uppi vörnum. Ákvað dómari þá að senda málið aftur til ríkissaksóknara.

Hér var um að ræða einfalt mál. Dómarinn hafði ekki haft af því nein afskipti, á meðan það var til rannsóknar hjá lögreglu, en fékk það sent frá fulltrúa ríkissaksóknara. Hafði fulltrúinn notað heimild þá, sem er í c-lið 1. mgr. 115. gr. laga nr. 74/1974, til að bera fram við dómara ósk um, að málinu yrði lokið með sátt, án þess að ákæra væri gefin út. Fyrir dómara lá lögregluskýrsla, þar sem brotið var játað, og þurfti dómari ekki, eins og á stóð, að kanna annað en hvort rannsókn hefði verið framkvæmd eftir réttum reglum og hvort Svavar Skarphéðinn vildi taka sáttarboðinu, enda var ljóst, að refsing færi ekki fram úr sektum. Þegar sátt var hafnað, sendi dómarinn málið án frekari meðferðar á ný til ríkissaksóknara. Þegar þessa er gætt, hefur Svavar Skarphéðinn ekki ástæðu til þess að ætla, að héraðsdómarinn muni, ef hann neitar sök og til frekari málsmeðferðar kemur, vera hlutdrægur í málinu.

Í 6. gr. mannréttindasáttmála Evrópu, sem birtur var með auglýsingu nr. 11/1954 í A-deild Stjórnartíðinda og nefndur er í hinum kærða úrskurði, felst, að Ísland hefur skuldbundið sig til, að ákærði njóti réttlátrar og opinberrar rannsóknar innan hæfilegs tíma fyrir óháðum, óhlutdrægum og lögmæltum dómstóli. Leiðir þetta ákvæði sáttmálans ekki til þess, að 7. tl. 36. gr. einkamálalaga verði í þessu máli skýrður með öðrum hætti en lýst var.

Samkvæmt framansögðu ber að fella hinn kærða úrskurð úr gildi

og leggja fyrir héraðsdómarann að halda áfram dómsmeðferð fyrrgreinds sakadómsmáls.

D ó m s o r ð:

Hinn kærði úrskurður er felldur úr gildi, og er lagt fyrir héraðsdómara að halda áfram dómsmeðferð máls nr. 2969/89 í sakadómi Akraness.

Úrskurður sakadóms Akraness 21. september 1990.

Í upphafi verða afskipti undirritaðs dómara af máli Svavars Skarphéðins Kristinssonar rakin. Þann 8. febrúar 1990 barst undirrituðum héraðsdómara bréf frá bæjarfógetanum á Akranesi ásamt rannsóknargögnum varðandi mál Svavars Skarphéðins Kristinssonar. Í bréfi ríkissaksóknara, dagsettu 20/10 1989, sem fylgdi málinu, segir: „Hér með sendast yður, herra bæjarfógeti, rannsóknargögn, sem fylgdu bréfi yðar, dagsettu 10. október sl., varðandi ætlaða líkamsárás Svavars Skarphéðins Kristinssonar, Suðurgötu 18, Akranesi. Samþykkt er, að máli þessu verði lokið með dómsátt, enda fallist kærði á að greiða hæfilega sekt auk sakarkostnaðar og skaðabóta. Telst brot varða við 217. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, sbr. 10. gr. laga nr. 20, 1981.“

Í framhaldi af bréfi ríkissaksóknara var framangreint mál kærða tekið fyrir í sakadómi Akraness þann 22. febrúar 1990 af undirrituðum dómara og kærða boðið að ljúka málinu með dómsátt með vísan til bréfs ríkissaksóknara. Bókað er í sakadómsbók Akraness, að kærði hafni að ljúka málinu með dómsátt. Fram kemur, að hann óski eftir að halda uppi vörnum í málinu og fá skipaðan lögmann til að gæta hagsmuna sinna. Síðan segir, að málið verði við svo búið sent ríkissaksóknara til meðferðar.

Undirritaður dómari endursendi bæjarfógetanum á Akranesi málið með bréfi, dagsettu 26/2 1990. Með bréfi bæjarfógetans á Akranesi, dagsettu 22/5 1990, barst dómara til afgreiðslu áður nefnt mál Svavars Skarphéðins Kristinssonar ásamt bréfi ríkissaksóknara, dagsettu 3. maí sl., þar sem segir: „Hér með sendast yður, herra bæjarfógeti, rannsóknargögn, sem fylgdu bréfi yðar, dagsettu 6. apríl sl., varðandi ætlaða líkamsárás Svavars Skarphéðins Kristinssonar, Suðurgötu 19, Akranesi. Er þess krafist, að þér ljúkið rannsókn málsins og takið það síðan til dómsálagningar samkvæmt meðfylgjandi ákæru.“

Meðferð dómara á máli Svavars Skarphéðins Kristinssonar í sakadómi Akraness þann 22. febrúar 1990 byggðist á heimild í 112. gr. laga nr. 74, 1974, um meðferð opinberra mála, en í 1. mgr. 112. gr. segir: „Dómara

er heimilt, enda sé það ekki bannað sérstaklega í lögum, að afgreiða opinber mál án málshöfðunar.“ Og síðar segir í 2. tölulið: „Ef brot er skýlaust sannað og telja má, að refsing muni ekki fara fram úr sektum, ef dómur gengur um málið, getur dómari ákveðið hæfilega sekt, er greiðist innan tiltekins tíma, að viðlagðri viðeigandi refsivist ásamt sakarkostnaði, enda játist sökunautur undir þessa ákvörðun dómara með undirskrift sinni í þingbók.“

Eins og orðalag 1. mgr. 112. greinar ber með sér, ber dómara að kanna, hvort skilyrði þau, sem greinin nefnir, séu fyrir hendi, áður en hann beitir umræddri heimild, í fyrsta lagi, að engin þau ákvæði séu í lögum, sem banni slíka afgreiðslu málsins, í öðru lagi, að brot það, sem málið fjallaði um, sé skýlaust sannað, og í þriðja lagi, að refsing muni ekki fara fram úr sektum. Að þessu athuguðu ákveður dómari sökunaut hæfilega refsingu að viðlagðri hæfilegri refsivist ásamt sakarkostnaði. Umrætt ákvæði 112. gr. 1. 74, 1974, byggir á þeirri meginforsendu, að sökunautur játist undir þessa ákvörðun dómars með undirskrift sinni í dómabók.

Eins og rakið er hér að framan, hafnaði kærði, Svavar Skarphéðinn Kristinsson, sáttaboði dómara í sakadómi Akraness þann 22. febrúar sl. Með vísan til þess, sem að framan er rakið um skilyrði 112. gr. laga nr. 74, 1974, um meðferð opinberra mála verður að líta svo á, að undirritaður dómari, sem fjallaði um mál Svavars Skarphéðins Kristinssonar þann 22. febrúar sl., hafi með afskiptum sínum af málinu lagt sönnunar- og sakarmat á hið meinta brot kærða á grundvelli þeirra gagna, sem fyrir lágu að lokinni rannsókn lögreglu, og á grundvelli þessa mats boðið kærða að ljúka málinu með dómsátt í réttarhaldinu. Þykir því vera hætta á, að dómarrinn fái ekki litið óhlutdrægt á málavöxtu í máli því, sem ákærvaldið hefur nú höfðað vegna þessa máls gegn Svavari Skarphéðni Kristinssyni með ákæruskjali, dagsettu 22. maí 1990. Þegar af þeirri ástæðu ber honum því að vikja sæti í málinu með vísan til ákvæða 7. tl. 36. gr. laga nr. 85, 1936, um meðferð einkamála í héraði, en þessu ákvæði ber einnig að beita um opinber mál samkvæmt 2. mgr. 15. gr. laga 74, 1974.

Telja verður, að þessi niðurstaða sé í samræmi við ákvæði 1. mgr. 6. gr. mannréttindasáttmála Evrópu, en með dómi Hæstaréttar þann 9. janúar sl. í málinu nr. 120/1989 taldi Hæstiréttur, að skýra bæri áðurgreindan 7. tl. 36. gr. laga 85, 1936, með hliðsjón af mannréttindasáttmála Evrópu. Ekki þykir 1. tl. 1. mgr. 36. gr. laga 85, 1936, sbr. 2. mgr. 15. gr. 1. 74, 1974, girða fyrir þessa niðurstöðu, því að með umræddum afskiptum sínum af máli kærða þann 22. febrúar sl. myndaði dómari sér skoðun um veigamikla þætti sakarefnisins, þ.e. sönnunar- og sakarmats málsins. Með vísan til þess, sem að framan er rakið, þykir það engu um breyta, að kærði hafnaði umræddu boði dómara um dómsátt þann 22. febrúar sl.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Ragnheiður Thorlacíus, settur héraðsdómari við embætti bæjarfógetans á Akranesi, vísar sátt við meðferð máls ákærvaldsins nr. 2969/89 gegn Svavari Skarphéðni Kristinssyni.
